

Slettnes

Det arktiska sträcket

TEXT: MAGNUS ULLMAN

DEN NORDLIGASTE PUNKTEN på den europeiska kontinenten är Kinnarodden på Nordkinnhalvöya i Norge. Nordkap? Glöm Nordkap – det är ju en ö, och det finns det många nordligare i Europa! På en något östligare – och så gott som lika nordlig – udde på Nordkinnhalvöya ligger Slettnes fyr, den perfekta platsen för den som vill bevaka det arktiska sjöfågelsträcket.

Medan t.ex. många arktiska vadare tvärs över Europa för att nå sina häckplatser på tundran, är andra arter mer bundna till att följa kusten, inte minst lommar och labbar. Tillsammans med ett synnerligen inspirerande gäng – Anders Blomdahl, Niklas Holmström och Jan Hägg – bevakade jag flyttningen hos dessa kuststräckare vid Slettnes 13–23 maj 2002.

Labbar och lommar

För den som främst är på jakt efter bredstjärtade labbar, fjälllabbar och vitnäbbade islommar – och det var vi! – är mitten av maj den bästa tiden. De båda labbarna passerar huvudsakligen från mitten av maj – början av juni, bredstjärten generellt något tidigare än fjälllabben. Vitnäbbade islommens passage faller i första hand från slutet av april – slutet av maj.

Vi drömde om att kunna se tiotals, ja hundratals, bredlabbar med sina suveräna klubbor på en enda dag och att inte behöva gå hem och vara överlycklig över en vitnäbbad nyss och jag vet att snart kommer en till! – det är den härliga känslan som fyller Slettnesskådaren.

Under goda sträckdagar kommer ofta bredlabbar i rätt täta kontingenter på 15, 20, 25 fåglar i samtidigt både stabil och maktig flykt på kanske 30–50 meters höjd – en obeskrivligt njutbar syn! Tunga, stadiga och med sina härliga klubbor . . . Det är bara att gotta sig bakom tuben.

Även fjälllabbar kommer ibland i liknande

GRAFIK: MAGNUS ULLMAN

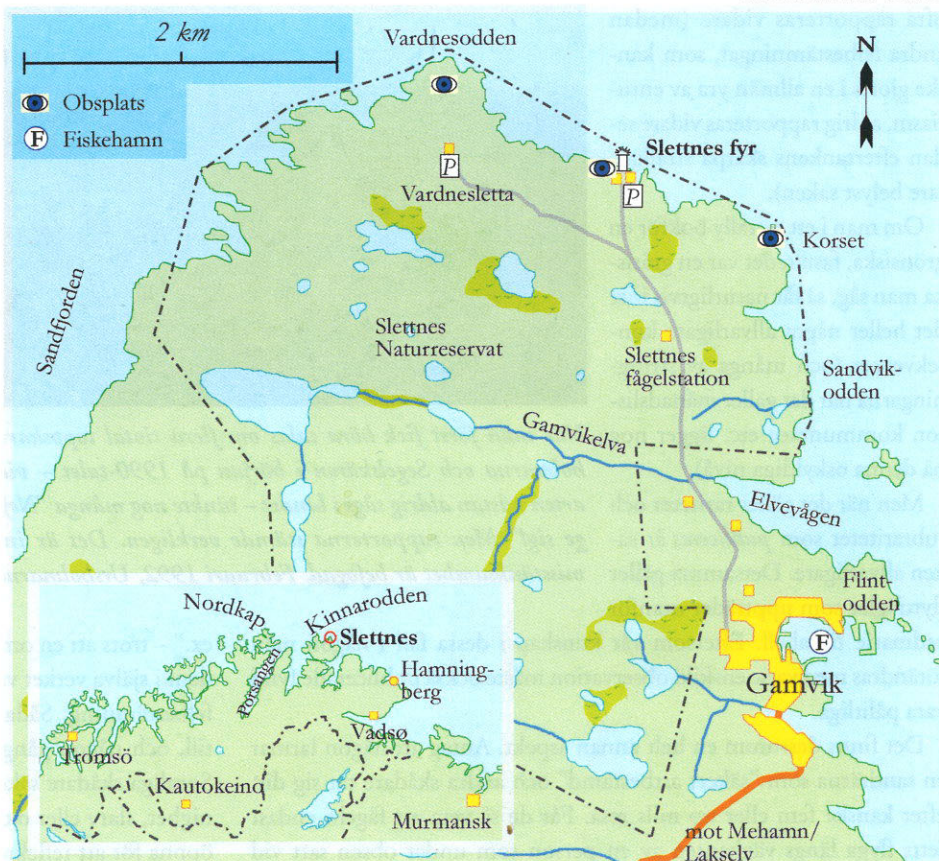

FOTO: MAGNUS ULLMAN

Snö och isande kyla är ingen ovanlighet vid Slettnes i maj. Det är bara att fälla upp kragen, dra ner mössan och nöta på! 15 maj 2002.

FOTO: GÖRAN EKSTRÖM

Vitnäbbad islom Gavia adamsii, Slettnes, Norge, maj 2002. Den 14 maj 2002 noterades totalt 108 ex. vid Slettnes!

flockar på ganska hög höjd – också de med överraskande stabil flykt, inte alls olik bredlabbar!

Den 14 maj passerade 669 bredstjärtade labbar (varav 44 mörk morf), följda av 158 (5 mörka) den 15 maj. Vår bästa dag för fjällabb var 21 maj med 139 ex.

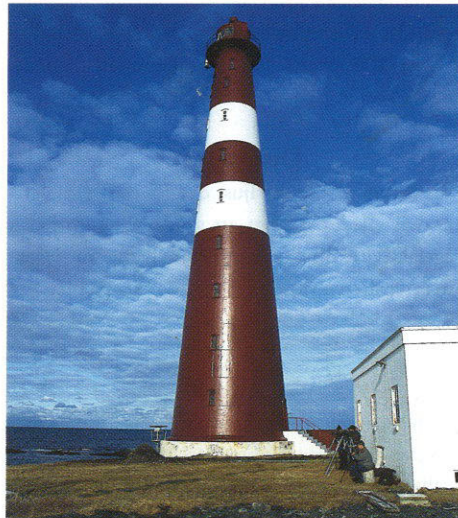
Niklas Holmström sträckskådade vid Slettnes även i maj 1999 och bästa bredstjärtedagen för honom då var 18 maj med 1347 fåglar (varav 56 mörka). Samma dag passerade 195 fjällabbbar.

Dessa bredstjärtssiffror bleknar dock inför fågelstationschefen Roy Erling Wrånes 8 316 fåglar (163 mörk morf) den 22 april 2002. Summan är inte bara anmärkningsvärd genom att den torde vara den överlägset bästa sträcksisfran i världen för bredstjärtad labb någonsin, utan också p.g.a. att den ligger så tidigt. Så vitt är känt har bredlabbens sträck förbi Nordnorge nätt och jämnt börjat runt 20 april. "Så vitt är känt" – kanske kommer mer regelbunden bevakning vid Slettnes att innebära att tidtabellen för bredlabben får skrivas om.

Det finns även gott om vanlig labb i området. Ja, cirka 300 par häckar i Slettnes naturreservat, vilket därmed torde ha en av världens tätaste labbförekomster! Dessa "reservatslabbar" var ofta ute och jagade i vattnen norr om fyren och det var inte

alltid lätt att skilja "reservatäre" från sträckande labbar. Även för labben var 14 maj den bästa dagen med 211 ex. (varav 84 ljus morf). Sannolikt har de flesta labbarna passerat tidigare. Enstaka storlabbar ses också.

FOTO: MAGNUS ULLMAN

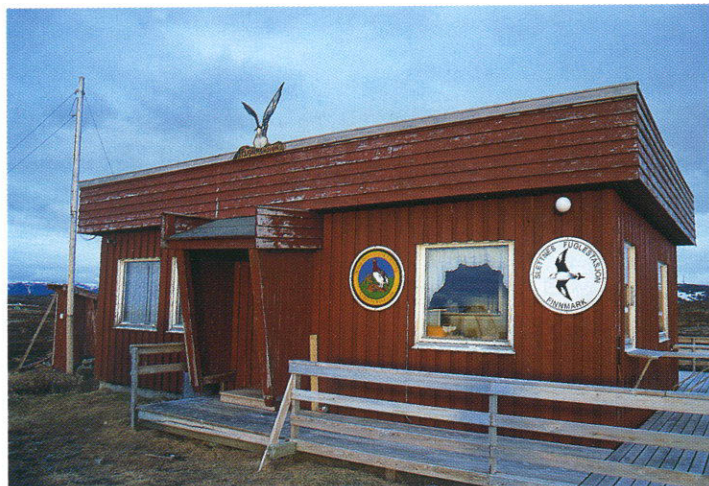

Spaning nedanför den 39 meter höga fyren. Beroende på vindriktning kan man gå runt byggnaderna och i allmänhet få rimligt lä. Närmast fågelstationschefen Roy Erling Wrånes. Maj 2002.

Som mest hade vi 77 sträckande vitnäbbade islommar (14 maj). Fåglarna kom som regel ensamma, men så pass många kom ändå två och två att vi gissade att en del nog är utparade redan under sträcket. Fåglarna gick givetvis på olika avstånd, men en hel del kom på perfekt tubhåll, d.v.s. inte för långt ut men inte heller för nära, så att man verkligen fick tid att granska fåglarna. Vi såg även några enstaka svartnäbbade islommar och storlommar, medan scenen helt dominerades av vitnäbbad och smålom (483 ex. 14 maj). Från sin position som svensk sträckskådare har man väl gjort reflexionen att många lommar kan förväxlas, men knappast jätten vitnäsa med dvärgen smålom. Ack så fel! Det hände mer än en gång att en vitnäbbad först blev utropad som smålom och vice versa.

Den 14 maj bokförde vi alltså 77 sträckare mot öster och dessutom 7 mot väster, förutom 7 som rastade redan på morgonen och 17 som fälldes under dagen. Det gör totalt 108 vitnäbbade islommar på en dag, samtidigt som vi konstaterade att det förmodligen inte finns så värst många skådare i världen som sett 100 vitnäbbade islommar i hela sitt liv. Näst bästa dag var 21 maj med 21 sträckare mot öster.

För Niklas Holmström år 1999 var 30 ex. den 17 maj högsta siffran för vitnäbbad.

Slettnes ärrade "fuglestasjon" mitt i reservatet. Men borde man inte ha en bredstjärtad labb på loggan? Slettnes är ju trots allt världens bredlabbcentrum! Maj 2002.

Fyrpersonalen har en imponerande tomtlista, med t.ex. snöspärv som daglig besökare. Slettnes, maj 2002.

Vädrets inverkan

Som antyds ovan var ofta toppdagarna för en art även toppdagar för andra. Man skulle kunna tro att dessa härdiga Ishavshäckare är okänsliga för vädret. Ingenting kan vara felaktigare! Många dagar hade vi klart väder och isande nordostvindar – och då var sträcket också medelmåttigt eller magert. Speciellt den 14 maj blåste dock en måttlig sydväst och det var mulet och så ljummet att vi t.o.m. kunde stå utan handskar några timmar. Såväl lommar som labbar svarade omedelbart på denna väderförändring och kom i stora antal. Att de svarade så snabbt innebär att de måste hålla till ute i norra delen av Norska havet och invänta bra sträckväder. Roy Erling Wrånes och Kåre Grip, Gamvik kunde intyga att ljumma och måttliga – friska vindar från sydväst är vad som ger kraftigt labb- och lomsträck. Även toppdagen 22 april med 8316 bredlabbar rådde således denna vädersituation.

Andra arter

Praktejder och alförrädare övervintrar i rätt stora antal i Nordnorge. De flesta av dessa har dock försvunnit österut redan i mars – april (praktejder) och april – början av maj (alförrädare). Emellertid finns en hel del praktejdrar kvar och vi såg som mest 460 rastande praktejdrar (19 maj) och den 21 maj 205 fåglar som vi bedömde som sträcker österut. Dessutom flyger de stationära flockarna ofta fram och tillbaka, så det blir bra tillfälle för den som vill träna sig på sträckande fåglar. En del gamla hannar fanns med, men fr.a. nyttiga 2K- och 3K-hannar. Av alförrädare såg vi blott 3 ex., i Gamviks hamn.

En hel del vittrutar och vitvingade trutar övervintrar runt Nordkinnhalvöya, men de flesta är försvunna i maj. Av vitvingad trut såg vi en enda (i Mehamn), av vittrut som mest 23 ex. 13 maj, övriga dagar ofta en handfull.

Häckande stormfåglar, havssulor, stor- och toppskarvar, tretåiga mäsar och alkor passerar i större eller mindre antal. Bl.a. noterade vi 12949 lunnefåglar 15 maj (övriga dagar betydligt färre). Av spetsbergsgriisla observerade vi endast 18 åt väster och 2 åt öster under hela perioden. Alkekung övervintrar i stora antal och enstaka rapporteras i maj, men vi såg inte någon.

Tundrasädgås, silvertärna och diverse sim- och dykänder passerar också.

Över 100 arter är f.ö. anträffade vid Slettnes, varav 24 arter vidare.

Dygnsrytm

I mitten av maj är det ljust dygnet runt vid Slettnes och således möjligt att skåda när som helst. Fågelaktivitet förekommer också dygnet runt även om intensiteten varierar. Man bör vara på plats vid

fyren senast kl. 3, men riktigt bra dagar kan sträcket vara igång redan en eller två timmar tidigare än så. Frammot 9- eller 10-tiden har sträcket som regel avtagit betydligt, men kan bra dagar fortsätta till kl. 12 eller ännu senare på eftermiddagen. Ofta ökar åter aktiviteten några timmar runt kl. 17 och 18.

Obsplatser

Sträcket bevakas bäst vid Slettnes fyr, bl.a. för att man kan få rätt bra lä intill husen i fyrbyn. Tillsynspersonalen är positivt inställd till besökande skådare. Se till att den kommer att vara det även i framtiden! Speciellt stilla dagar är också Vardnesodden en utmärkt obsplats. Här upptäcker man fåglarna tidigare i väster och de går generellt närmare land.

För fotografer är Vardnesodden, Korset eller udden mellan Korset och Slettnes de bästa platserna, eftersom man här kommer närmast fåglarna. Räkna med att du får huka rejält bakom klipporna i vinden!

Mer information

Ytterligare information om fågellivet hittar du på hemsidan

Slettnes Fuglestasjon <http://home.online.no/~bwraanes/slettnes/index.html>

eller på hemsidan Fåglar vid Slettnes fyr <http://www.algonet.se/%7enho/slettnes/>.

Grip's Verden <http://home.online.no/%7ekgrip/> är en hemsida med det mesta om Gamvik, inklusive fågellivet.

Aktuellt väder hittar du på <http://english.wunderground.com/global/stations/01078.html>.

FOTO: GÖRAN EKSTRÖM

Praktejdrar *Somateria spectabilis*, Slettnes, Norge, maj 2002.

Slettnes och Gamvik

På 71° 05' 33" nordlig bredd är Slettnes fyr världens nordligaste fastlandsfyr. Ja, det är mycket här uppe som är "världens nordligaste". Slettnes fågelstation torde vara världens nordligaste med permanent bemanning. Det trevliga museet i Gamvik är även det världens nordligaste. För den som rest på dessa – och även betydligt sydligare – breddgrader i östra Sibirien framstår Golfströmmens betydelse för klimatet i all sin kristallklara skärpa.

Logi kan fås på hotellet Gamvik Gjestehus, tel. +47 78 49 62 12, fax +47 78 49 62 10. Enklare logi erbjuds på campingen Camp 71°05 N med stugor och tältplats; tel. +47 78 49 62 35. I vissa fall kan också Slettnes fågelstation hjälpa till med logi; tel. +47 78 49 71 72.

Butik med begränsat öppethållande finns i Gamvik och restaurang finns i anslutning till hotellet. Butik, gatukök, restaurang och hotell finns också i Mehamn, 18 km från Gamvik.

Vägen dit

Det är långt till Slettnes – mycket långt! En lämplig rutt är flyg till Kiruna, hyrbil via Kautokeino och Lakselv till Gamvik. Räkna med att resan Kiruna–Gamvik tar tio timmar vid bra väglag. När Lakselv passeras kan man också passa på att besöka de fantastiska lokalerna Porsangen och Valdakmyra.

Ett annat alternativ är att flyga till Oslo och därifrån inrikesflyg till Mehamn, där man hyr bil eller tar lokalbussen till Gamvik. Det är fullt möjligt att gå de tre kilometerna från Gamvik till Slettnes.

FOTO: GÖRAN EKSTRÖM

Tretåiga måsar *Rissa tridactyla*, Slettnes, Norge, maj 2002.

Varning!

Funderar du på att sträckskåda vid Slettnes? Då bör du veta följande.

Det är kallt. Svinkallt! Även om man står och väntar på ljumma sydvästvindar är det ofta en isande nordostan som råder: nollgradigt (eller under) och frisk vind! Det är alltså full vintermundering som gäller, även om det står "maj" i almanackan.

Dagarna kan vara rätt enahanda. Speciellt dåliga sträckdagar handlar det om nötande många timmar utan att särskilt mycket fågel passerar – även om de lokala alkorna, stormfåglarna, tretåmåsar och labbarna alltid finns till hands. Och till och med de bästa av dagar är det inte särskilt många arter som bokförs – bredlabb, vitnäsa och några till. Åtskilliga skådare skulle uppleva sträcket som synnerligen torftigt.

Dessutom är det inte särskilt mycket annat än sträck som erbjuds i mitten på maj. De stora antalen övervintrande praktejder och alförrädare är borta, även om några hundra unga praktejder kan finnas kvar. De flesta av de häckande tättingarna har ännu inte hunnit anlända. Skådningen vid Slettnes i mitten av maj skiljer sig alltså rejält från t.ex. skådningen vid Varanger i andra halvan av juni.

Många skulle nog tycka att Slettnes i maj är rätt segt. Och kallt. Har du emellertid det rätta sinne-laget för sträckskådning är Slettnes helt enkelt ett eldorado.

Att läsa vidare

Holmström, N. 1999. Slettnes fyr och arktiska delikatesser. *Roadrunner* 7: nr. 3, 10–12.